

FURUBY SOCKEN

Furuby kyrka. Foto: Viola Ek

ETT DOKUMENT FRAMTAGET AV EN
STUDIECIRKEL I SPF 2014-2015.

Furuby SPF

Studiecirkel 2014-2015

Målsättning: Att skildra Furubys förändring under 1900-talet

Inledning

Under 2005-2006 har i Furuby Pensionärsförenings regi hållits en studiecirkel som gått under arbetsnamnet "Furuby under 1900-talet". Det främsta syftet med kursen har varit att dokumentera de minnesbilder och upplevelser deltagarna har från sin barndom och uppväxttid. För att göra jämförelser och beskriva förändringarna som skett har vi ibland gått tillbaka till tidigare århundraden samt också in på 2000-talet.

En del av tiden har använts till att titta på gamla foton och att lyssna på bandinspelade intervjuer med äldre Furubybor.

Det arbetet har nu bearbetats och kompletterats under 2014-2015.

Deltagare i cirkeln 2005-2006 har varit:

Lars Petersson, Roland Andersson, Valborg Holmgren, Dagmar Bengtsson, Brita och Erik Karlsson, Sara Gustavsson, Vera Andersson, Margit Gustavsson, Monica Åberg, Vera Hansson, Vivi och Gösta Steen, Ingrid och Olle Johansson, Jan-Erik Ingvald och ledare för kursen har Allan Karlsson varit.

Deltagare 2014-2015:

Jan-Erik Ingvald, studieledare. Allan Karlsson, Gösta Steen, Elon Ljunggren, Lars Petersson, Sixten Karlsson, Stig Söderberg, Björn Ottoson, Arne Wilhelmsson, Viola och Olle Ek.

För faktauppgifter har vi använt litteratur enligt bilaga 1.

INNEHÅLL

<i>1 Jordbruk</i>	<i>Vad odlades? Vilka djur hade man? Produkter för eget behov eller för försäljning? Hur många gårdar och hur många sysselsatta?</i>
<i>2 Skogsbruk</i>	<i>Skogsägare, bolag, stift, privata? Många sysselsatta? Förädling, sågar, snickerier, kolning?</i>
<i>3 Övrigt näringsliv</i>	<i>Hantverkare exempelvis snickare, smeder, skomakare mm?</i>
<i>4 Transporter</i>	<i>Av timmer, ved, kol, personer mm?</i>
<i>5 Postgång</i>	
<i>6 Telefon</i>	<i>Inget material</i>
<i>7 Föreningsliv</i>	<i>Föreläsningar, lokaler, dansbanor mm?</i>
<i>8 Fester, kalas</i>	<i>Hur umgicks man? När hade man kalas eller fest? Hur roade sig ungdomarna?</i>
<i>9 Kyrkan</i>	<i>Präster, klockare, kyrkvårdar mm?</i>
<i>10 Kommunens styrning</i>	<i>Kan gälla skolan ,kyrkan, fattigvård mm. Kommunreformen, pastoratsindelning</i>
<i>11 Affärer, kaféer</i>	
<i>11-1</i>	<i>Gårdfarihandlare, sillaknallar, vandringsmän</i>
<i>12 Skolor</i>	<i>Byskolor, lärare, disciplin. Skolskjutsar eller hur tog man sig till skolan</i>
<i>13 Befolkningsutveckling</i>	<i>I kyrkbyn och de övriga byarna.</i>
<i>14 Kommunikationer</i>	
<i>15 Nyhetsförmedling</i>	
<i>16 Social service</i>	
<i>Bilaga 1.</i>	<i>Furubylitteratur</i>
<i>Bilaga 2.</i>	<i>Emigrationen från Furuby socken</i>
<i>Bilaga 3.</i>	<i>Utdrag ur Konga Härads Höstting 1807 avseende flyttning av kvarn</i>

Avsnitt 1. Jordbruk

Vad odlades

Säd- råg, vete, havre, korn.

Potatis. Bl.a. en sort som hette Professor Voltman (röda), finns förmodligen inte kvar i dag då den var otroligt knölig och kunde se ut hur som helst och därför var svår att skala. En annan sort var Rosenpotatis, ljusröda och tidiga. Ett uttryck var "pelpotater". Det betyder att man "krafade" under potatisblasten och plockade upp de stora potatisarna samt lät de små växa vidare.

Vid plantering delade man stora potatisar på längden så att varje halva fick ett "öga". Om man inte delade rätt blev det "flaspotater", dvs de grodde inte.

Man gjorde potatismjöl (stärkelse) för eget behov.

Rovor och betor som användes till foder

Vallväxter, klöver och timotej, vicker, ärtväxter och havre

Kålrötter och grönsaker för eget behov

Uttryck

Man skulle inte slå efter Olof (29/7) för då blev gräset segt

Man skulle slå före Brynolf (16/8) för han "pissa i brynet"

Vid frost den 6 april blev det inte fritt från frost i 40 nätter.

26 juli Jesper är sjusovardan.

Alestake björkehank håller inte året långt. (*Byttes till gran och ståltråd.*)

Djurhållning

Nötkreatur såsom kor och tjur. Vissa gårdar hade egen tjur medan andra var med i tjuvföreningen. Mjölk och kött var produkterna från dessa djur. Det fanns slaktare i byarna. Erik på Högbo (avled 1982?) slaktade i Furuby. Han köpte också in djur som slaktades, ibland upp till ett tiotal i veckan. Köttet såldes inne i Växjö. På 30-talet startades slakteriföreningen KLS, ett kooperativ.

Hästar och oxar användes som dragdjur. August Andersson, Kårestad Hackegård, körde med oxar till början av 20-talet. Även kor användes som dragdjur. Bland andra så körde Axel på Björkelund, Kårestad och Frans på Sjöaryd, Lysteryd med kor.

Getter och får.

Höns i första hand för äggproduktion. Äggen kunde förvaras genom att lägga dem i vattenglas. Äggen såldes också. Siri Johansson på Klippan, *Furuby* var i stan 2 gånger i veckan och sålde ägg på torget. Vid ett tillfälle anmärkte en fin dam på att äggen var små. Siri svarade att hon beställt höns med större aschel.

Man hade kalkoner också. Bl annat kunde dessa användas till att ligga på hönsägg. Eftersom kalkonen är större kunde man samtidigt låta kalkonen ligga på 23-25 ägg samtidigt. Dåtidens rationalisering.

Man tog till vara det mesta på gårdarna. Mjölken separerades och vasslet gavs till kalvar och grisar. Fläsket saltades in i stora kar för att det skulle hålla sig. Sista bitarna som togs var nog ganska salta. Insaltningen ersattes sedan av konservering. När man slaktade spädkalvar gav man dem 15 liter mjölk 2 timmar före slakten. Man tog vara på kalvens löpmage som användes som löpe vid oststytning.

Mjölkproduktionen har förändrats. På 50-talet blev korna 10-15 år och gav cirka 3000 kg/år. Idag är korna "utslitna" efter 5-6 år och ger cirka 10000 kg/år.

Mjölkmaskinen kom på 30-talet. Kullgård köpte maskin 1937.

Det pris bonden fick för sin mjölk 1941 var 9 öre litern att jämföra med 2005 års pris som är 280 öre per liter.

Axel i Söragården, Kårestad hade påfåglar huvudsakligen som prydnad.

Smörkärnan var flitigt i bruk på gårdarna. Dels kärnade man för eget behov men också till försäljning. Man kunde stå på torget inne i Växjö och sälja smör till sammans med ägg. Smöret såldes i "smörtrillingar".

Så småningom startades små mejerier i vissa byar som sen slogs ut av mejerier på de större orterna. Dessa drevs fortfarande privat. Nästa steg blev att Växjöortens mejeriförening startades. Detta var ett kooperativ som ägdes av bönderna.

Före sådd betade man utsädet med kvicksilver.

När man skördade mejade man för hand, kvinnorna tog upp och band.

Tröskningen av säd genomgick stora förändringar under 1900-talet. Från att med handkraft och slagor bearbeta säden gick många över till att tröska med hjälp av "vandring". Med hjälp av djuren på gården drevs tröskan, många var de barn som fick gå runt efter djuren och driva på dessa i vandringen. Man använde sig av vad man hade kor, oxar eller hästar. Nästa steg blev att man gemensamt skaffade en byatröska. Omkring 1915 drevs den med ånga. Nisse på Attsjötorp var maskinist på ångtröskan. Gustav Nilsson, Nya Gärde, Kårestad skaffade senare en egen tröska som han åkte runt med i byarna. Den drevs med en råoljemoter. Så småningom kom elektriciteten till byn och man kunde driva tröskan med denna nymodighet. Energittillförseln var dock inte så stor varför det var noga att bara en tröskade åt gången, annars kunde det slå stopp. Man fick helt enkelt beställa tid för tröskning i Skäve som var den första elleverantören. Det berättas att man på kökslamporna i byn kunde se när en ny nek matades in i tröskan. Men utvecklingen gick vidare och i nästa steg kunde vi se skördetröskans framfart på fälten.

Antalet gårdar i Furuby församling som drevs som jordbruk var 1950 mellan 70-75 stycken. Antal sysselsatta i jordbruket var vid denna tid mellan 100-150 st. Antalet är svårt att säga då gårdens barn liksom övriga boende på gårdarna arbetade till och från beroende på årstid och arbetsbelastning. På vissa gårdar höll man sig med drängar och pigor. I början på 30-talet hade en dräng 35 kronor i månaden plus mat och husrum. Antalet gårdar i dag, år 2005 kan räknas på ena handens fingrar och sysselsätter inte mer än högst 10 personer.

2014 är det två gårdar som driver jordbruk. Erling Ivarsson på Stommen i Kårestad och Jan-Olof Eriksson Truvedsgård, Västorp har köttdjur.

Avsnitt 2. Skogsbruk

I början av 1900-talet forslades mycket timmer från Attsjö-trakten till Åryds såg. Så småningom anlades en järnväg för att forsla den stora mängden stock men både före järnvägens tillkomst som under tiden järnvägen fanns forslades virket med hjälp av hästar och ibland även med oxar. Som alla förstår var det många människor som var sysselsatta i skogen dels för att fälla timret och dels för att forsla bort det. Även på den tiden skulle folket ha mat innanför stovvästen och för att göra det drägligt med möjlighet att hålla värmen under matrasten tände man upp en stor eld omkring vilken man samlades. Även om arbetet var hårt så kunde man få ihop en visa som man sjöng för att lätta upp stämningen. Roland Andersson kom ihåg texten trots att han med all säkerhet inte var med redan då i skogen. Här följer texten. (Om nån kommer på melodin så vore det trevligt).

Sex dagar i veckan kör vi så donet går i kras
Och på den sjunde dagen gör vi kalas
Och vägen den kör vi som är gropig och smal
Jag menar den som går strax förbi Ekedal
Men var ska jag gå och klaga
När mina stövlar går sönder
Jo gå till Hahn och låt stövlarna laga

(Hahn bodde på Björkelund)

Timret forslades som sagt med både häst och med järnväg till Årydsjön i Furuby. Avlastningen vid sjön skedde när det gällde hästransport vid Hundvik eller vid lastkajen som ligger vid badet i Furuby. Järnvägslasterna lossades vid dammen. Timret flottades sedan över sjön till Åry Bruk på andra sidan.

Vilka äger skogen?

Södra
Sveaskog
Skogssällskapet
Stiftet
Privata skogsägare

Diverse

Man högg propps som användes som stöttor i gruvor. 210-220 långa. Skalade på tre sidor.

Motorsåg kom i början på 50-talet.

Tidigt skedde nyplantering genom frösådd men man gick mer och mer över till uppdrivna plantor. 1968-69 kunde en person genom att plantera 1000 plantor tjäna 100 kronor på en dag. Då var man dock tvungen att ha tur med marken där planteringen skulle ske. Skogen förädlades på olika sätt. Så mycket som möjligt togs tillvara, antingen för eget bruk på de egna gårdarna eller för att ge inkomst i pengar som behövdes för att anskaffa det man inte själv kunde producera.

Sågar, sågverk

Timret sågades för att användas i vidare förädling, hus skulle byggas och repareras, möbler och arbetsredskap skulle tillverkas. Det fanns olika slag av sågar eller sågverk i socknen.

Utän att göra anspråk på att vi fått med alla kan vi redovisa följande:

I Kårestadsån Attsjö byasåg på Thorsagård strax norr om Skäve. Senare delen av 1800-talet
Skäve kvarn, där fanns en cirkelsåg, drevs med elkraft under tiden 1919-43.
Södrekvarn, från okänd tid till 1940-talet. Cirkelsåg.
Nykvarn, från 1860-talet till 20 okt 1957 då den ödelades genom brand.

I Fibleå Vid Kvarnsjön fanns en mycket gammal grindsåg som var i bruk till omkring år 1900.